

tozéka, de olyan hely és alkalom is, ahol a költő a lét jelenségeiből összeálló lényegre tapint rá (ennek legszebb költői megvalósulása a Mákszem tökfaj című vers).

A verseskötet darabjai jól tervezett ciklusokba szerveződnek. A költői tekintet egy-egy területet jár körül bennük, miközben az élet (a lét) jelenségeit, a köznapok történéseit, az együttlét állapotait, az évek s az idő múlását-változását, a kötöttségeket, a determináló erőket s létünk csökevényeit, torz jelenségeit szemléli. A lírai én determináltsága (determináltságunk) üzen ezekből a versekből, azé a lírai éné, aki szinte nyomtalanul, észrevétlen s „örökös felkészületlenségben” éli létét e torz kullisszák, szólamok között.

Böndör költészete tehát tematikailag nemigen módosult, legfeljebb a világ kicsinyes mozzanatait, köznapok részleteit kerültek túlsúlyba a költészet kérdéseinek (de nem költészetének is) kárára. A versek elégikus, lemondó, kétkedő végkicsengésével, a lírai ének az adott, cseppet sem kedvező körülmények között öröklődő létével szemben e versvilág mégis valamely szilárd biztonságot árasztó attitűdről tanúskodik. Egyrészt az ironia „fegyvere” nyújtja ezt örökké résen levő figyelmével és fegyelmével, másrészt a megszólalás, a versmondás biztos hangja, technikája – főlénye – érzetivel velünk.

A költő meglelt egyensúlyáról már eddigi költészete kapcsán is említést tett a kritika. Böndör Pál ebben a verseskötetében úgy lelte meg költészetének egyensúlyát, hogy már-már antipoétikus anyag verseibe emelésével teremtett klasszikus orkesztrációjú lírát. Egy egész sor verset sorolhatok ide a kötet bármely ciklusából (Vakság, Sörivók a kertben, Lóláb, Két könnyebb darab, A gázló, A mókamester dala, Mákszem tökfaj, Ugljani hexameterek, Némafilm, Akrobatika, Érettségi találkozó, Peremjárat, Posteritas, Forgalmi dugó, „Az égi madarakból. . .”, A kövér múzsa, Honfoglalás stb.). Antológiadarabok. Mai költészetünk legszebb teljesítményei.

HARKAI VASS Éva

A KÉTELY VERSEI

Böndör Pál: *Tegnap egyszerűbb volt.* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993

Huszonhárom évvel ezelőtt adták ki Böndör Pál első kötetét, s azóta folyamatosan, három-négy évenként jelennek meg verseskötetei. Az állandó versbeni jelenlét nemcsak kiművelt versbeszédet eredményezett, hanem mára már az is kitetszik, költészete módosult, egyféle belső logika szerint alakult; szokványos terminussal élve, kis túlzással azt is mondhatnám: korszakai vannak. Jelentős ténynek tartom ezt az alakulástörténetet, annál inkább, mivel nála népszerűbb, sokkal gyakrabban a figyelem középpontjában levő költők munkásságáról nem mondhatjuk el ezt, sokan ma is ugyanúgy írnak verset, mint húsz évvel ezelőtt.

Sokáig a tárgyias költészet egyik legkiemelkedőbb művelőjeként tartottuk számon Böndör Pált, ma viszont legjobb versei az élménylíra körébe sorolhatók. Valaha epigrammatikus tömörségű szövegeket hozott létre, mostani versei már kevésbé szimbolikusak, szó-koncentráltak; epikus tartalmakat közvetítenek, az enigmászerűséget csak a kötet utolsó ciklusa őrizte meg. Ezenkívül Böndör Pál egyre-másra elhagyja a szabad verset, s a kötött formákban (például a szonettben és a stanzában) leli kedvét. A kifejezetten kopár, dísztelen versbeszédet a

rímes formák váltották fel, érdemes őket tanulmányozni, különösen a belső és az enjamement-rímeket, amelyek gyakran fanyar humorának forrásai.

Nem véletlenül utalok minduntalan a múltra, ezt a legújabb versek is sugallják. E kiadválóan és szigorúan megszerkesztett verseskötet jó néhány darabjában a múlt utáni nosztalgia húzódik meg. Ugyanakkor mintha mégsem bölcséleti költő akarna lenni ezután már Böndör Pál, mint korábban; kötetének legjobb verseiben nem „zárt s kerek bölcsességek” fogalmazódnak meg, ahogyan ő maga mondta, hanem tudatosan törekszik helyzetünk, mai létállapotunk kifejezésére.

*– mert mintha apró cserepekre
tört volna felettem az ég
és egyre hullna szemembe
a piszkosszürke törmelék –*

– olvashatjuk egyik versében, Ady Minden egész eltörtött-képzetét idézve fel. A magyar irodalom számos költőjével folytat párbeszédet, Vajda János, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Arany János és mások költészetét szólítja meg. Külön tanulmányt érdemelne például az Ügjlani hexameterek című verse, amelyben Radnóti utal szuggesztív erővel. Külön érdekessége a versnek, hogy 1989-ben íródott, Radnóti születésének nyolcvanadik évfordulóján, amikor a mindennapi élet mögötti fenyegetettség még csak sejtető volt, nem közvetlenül tapasztalható is, Böndör Pál idilljének háttérében azonban már szintén valami nyugtalanító húzódik meg.

A *Tegnap egyszerűbb volt* című kötet egyik legfontosabb verse a Mákszem tőkfej című, amely – mint ajánlása jelzi – Arany János vígeposzának nyomán egy mai Bolond Istók kételyeit, töprengéseit idézi fel. Minden itt van, ami a tőkéletes idill megteremtéséhez szükséges: méhdöngicsélés, éret gyümölcsök, csupán egyvalami hiányzik: a ráció. A verzhős logikusan akar gondolkodni, a korábban érvényes ok-okozati összefüggések azonban mára már nem megbízhatóak, s ha jól akar dönteni, mindig a logikus megoldás ellenkezőjét kell választania, minél többször a végkövetkeztetésig, minél többet tépelődve, kételkedve. „Lehangoló látvány az őszi kert: / ha így, *visszajáról* olvasom / mintha azt mondaná, hogy menni kell / s hogy mégse. . . éppen ez tehát a jel” – olvashatjuk. Az ötletesen, szellemesen megírt, iróniával tele szöveg a hiábavalóság verse, a hiábavalóság dicserete. A vers végén pedig ott az ősi szimbólum, a Bibliában is fellelhető tőkinda, amelyet Babits is mesterien felhasznált a Jónás könyvében, s amely most Böndör Pál stanzájában nyílt ki, a tőkinda, amely az emberélet jelképeként a tudással megvert költő elképzelt kertjében: „– hiába már – de még mindig virágzik”.

A félelem motívuma az egész kötetet végigkíséri. Egyik korábban keletkezett, de újabb változatában továbbírt, továbbgondolt versében, A gázlóban fogalmazza meg leg-tömörebben erről szóló tapasztalatait: „Ősztőneim visszafogva / az eszemmel tanulok félni”. Böndör Pál kert-verseiben azonban ez a félelem feloldódik, ember és természet öröktől fogva egylényegű harmóniája a lét utáni létben is újra megvalósul.

*A magyart csak beszélem.
S mondatomban hibás a rend
– mert más az anyanyelvem:
a teremtés előtti csend.*

– olvashatjuk egyik versében, amely jelzi egyúttal, hogy időszerűek Böndör Pál versei, mai létélményünket fejezik ki, mégsem politizálóak vagy erőltetetten, közvetlenül aktualizálóak, közéletiek. A költő sohasem feledkezik meg róla, hogy költő, a kimondhatatlan megszólaltatója.

TOLDI Éva

NYELVI EGÉSZSÉGTAN

Gubás Jenő: *Egészség(ügy)ünk nyelve – nyelvünk egészsége*. Forum, 1993

Rendkívül ritka, de örvendetes jelenség, hogy egy nem céhbéli, még csak nem is társadalom-, illetve humán tudományokkal foglalkozó jugoszláviai magyar értelmiségit ily magas szakmai szinten foglalkoztatják anyanyelvének kérdései, mint dr. Gubás Jenő fül-, orr- és gégeszakorvost. Érdeklődése nem csupán a szaktudománya szűkebb körébe tartozó szókincsre és kifejezőképességre korlátozódik, hanem kiterjed ennél jóval tágabb területre is. Figyelme ui. átfogja az egészségügyi szaknyelv művelődéstörténeti, jogi, közéleti, pedagógiai, stilisztikai, rendszerbeli stb. kérdéskörét is. Ennek az intenzív érdeklődésnek az indítéka, a könyv írásainak tanulságtétele szerint, végső soron a mens sana in corpore sano, az ép testben ép lélek több ezer esztendő igazságának az elfogadásában és a hozzá való következetes ragaszkodásban gyökerezik: testi és lelki kondícióik kölcsönös föltételezettségének a belátásában (aminek az okán, előbbi megállapításunkat módosítva, az orvostudományt is legalább oly mértékben a társadalomtudományok közé [is] be kell sorolnunk, mint mondjuk a szociológiát vagy a politikológiát). Gubás Jenő száz szövegpéldája bizonyítja, hogy az orvosi szaknyelv korrekt használata mindannyiunk, az egész társadalom számára valóban „életbevágóan” fontos. Természetesen elsősorban azért, mert a hibás, téves, pontatlan szóhasználat tragikus félreértések forrása lehet, de attól a meggyőződéstől is vezettetve, hogy az anyanyelvhasználat helyességének lelki egészségünk megóvása végett is igen nagy a jelentősége. Ennek a felfogásnak a háttérében egy olyan logikus gondolatmenet húzódik meg, hogy az emberi tevékenység aligha képzelhető el nyelvi tevékenység nélkül, következésképpen a nyelv célszerű és megfelelő használata döntően befolyásolja cselekvőképességünket, annak eredményességét, minőségét, fokát és mértékét. Úgy gondoljuk, ennek az elvi álláspontnak a következetes átgondolásában rejlik Gubás Jenő könyvének jelentős többlete a rutinszerű, szabványosan szerkesztett, csak tiltásra vagy hibajavításra korlátozódó úgynevezett nyelvvédő és „magyarító” szótárakkal és nyelvhelyességi kézikönyvekkel szemben, amelyek inkább paragrafusokat állapítanak meg, utasítást adnak, de nem nevelik a nyelvérzékét, az egészséges nyelvvédelem. Problémátalán dolgában szerzőnk dolgozata már abban is tartalmi többletet jelent, hogy jelen van benne a nyelvi torzulások, az elhasonulás, az egységesen használt egészségügyi terminológiától és a standard magyar orvosi szaknyelvtől való eltávolodás lehetséges forrásainak a nyomozása, az idegen nyelvi formákkal való egybevetés, ily módon pedig a helytelen szó és kifejezés használatának a tudatosítása. Azt is e helyen, a módszerről beszélve említjük meg, hogy a könyv írója jóval messzebb néz és lát a „szakma” határain, kitekint a társadalmi, családi és a magánélet felé is, mint ahogy a közélet, a foglalkozások, a hivatalok, az iskola, a sajtó kérdéskörét is bekapcsolja vizsgálataiba, amennyiben az összefügg az egészségügyi nyelvi problémáival.